

מבוא

ר' שמעון בן גמליאל (רנ"ו). ה' י"ז על זה היה דוח:
 ר' שמעון א' כ' ראה ה' (רנח):
 ר' שמעון בן גמליאל (רנש). פתיחא ל"ג: במדרש ב' ב' בלע ד' (רס): עוד
 שם ד"ה חמש מאות בני סופרים (רסא): ג' י"ז נשיתי טובה: ג' נ"א עיני עוללה: ד'
 ב' בני ציון: ה' ט' בנפשנו נביא לחמנו:
 ר' שמעון בן יוחאי. פתיחא ב' ב' כ"ד: ל"א: במדרש א' ב' ד"א בכה תבכה:
 א' י"ג פריש רשת לרגלי: א' ט"ו ד"א על אלה אני בוכיה (רסב): א' י"ט קראתי
 למאהבי: ב' ט"ו ספקו עליך כפים ר' יוחנן בשמו: ב' ל"ג כי לא ענה:
 ר' שמעון בן לקיש (רסג). פתיחא ב' ב' ט"ו: במדרש א' ב' ד"א בכה תבכה,
 ר' יודן בר נחמי בשמו: א' ג' גלתה יהודה מעוני: ב' י"ט קומי רוני: ד' ט"ו
 סורו סמא:
 ר' שמעון בר אבא (רסד). א' ו' ויצא מן בת ציון ר' סימון בשמו:
 ר' שמעון בן עזאי. ב' ב' בלע ד' (רסה):
 ר' שמעון בן הלפתי (רסו). ג' ט"ז ויגרם (רסז):

אות ת

ר' תנחומא (רסח). א' ט"ז כי רחק ממני מנחם: ד' ו' ויגדל עון בת עמי:
 ר' תנחום בן חנילאי (רסט). פתיחא ל' (רע):
 ר' תנחום בן חנינא (רעא). א' י"ד הכשיל כחי:
 ר' תנחום בר ירמי'. ב' י"ד ויהרג כל מחמדי עין (רעב):
 ר' תנחום בר חיילא עיין ר' תנחום בר חנינא ובהערה רע"א:
 ר' תנחום בר עילאי. ג' מ"א נשא לבכנו. ר' אבא בר זבדי ור' תנחום בר
 עילאי ור' יאשיה נפקין לתעניתא (רעג):

ז) הקדמונים אשר הביאו את המדרש איכה.

המדרש הזה על מגילת איכה היה ערוך ומסודר לפני הגאונים והקדמונים
 והשתמשו בו אם בעניני הלכה ואם בעניני הגדה, והביאו מאמרים רבים ממנו. והנה
 אתן

נדפס וגם נדפס ראשון רק הגי' בשם ר' יוחנן, אבל נדפוסים אחרונים נעשות ר' ישמעאל צד נחמתי בשם
 ר' יוחנן: (רנז) מזכר הכנה פעמים בירושלמי ובבלי עיין אגדת אמוראי ח"י פקס ט"ז נד 552: (רנח) נדפס
 הגי' ור' שמאל צד נחמתי, וכן הביא העורך בערך נש כמו שהוא נדפס: (רנש) ידוע ומפורסם עיין בחריטת
 בסק"ד ועיין אגדת תנאים ח"ב פקס י' נד 322: (רס) נדפס נעשות ור' גמליאל וז"ל ור' שמעון בן גמליאל:
 (רסא) עיין נדפס שם מה שכתבתי בהערה פ"ד: (רסב) נדפס נעשות ריב"ל: (רסג) הוא ריש לקיש עיין
 בערכו והוא תלמיד ר' יוחנן עיין סד"ד ומבוא בירושלמי ובס' דד"ו ח"ג נד 80: (רסד) מזכר הכנה פעמים
 בירושלמי והוא ר' שמעון קסם עיין בסק"ד והביא שם גם דברי המדרש שלפנינו: (רסה) נדפס וכן עזאי
 ל"ל ור' שמעון בן עזאי ועיין אגדת תנאים ח"א פקס י"ג סי' ע"ו: (רסו) אחד מן הזקנים שבדור, ודל סמוך
 לגבריאל או לפורי, עיין סד"ד ומבוא בירושלמי קכ"ח ע"ב ואגדת תנאים ח"ב נד 530: (רסז) לעול א'
 ב' ד"ה בכה תבכה נשנה המאמר הזה ושם הגי' ור' שמאל ע"ש בהערה שלי: (רסח) ר' תנחומא קסם, ר'
 תנחומא צד אבא, ור' תנחומא צדבי הוא אחד, והוא רבי תנחומא הרשען אשר מיוחס אליו המדרש תנחומא,
 עיין אודותיו במבוא התנחומא פקס א': (רסט) מזכר בירושלמי ובבבלי ומדרשים עיין סד"ד ואגדת אמוראי
 ח"י נד 130: (רע) בעל סד"ד נדפס ר' תנחום צד חנילאי בשם מדרש איכה פ' נחפסה דרכינו ולאס בגי'
 הנדפס, אבל בכ"י הגי' ר' תנחום צד עילאי עיין בערכו: (רעא) בעל סד"ד הביא שמו מן בירושלמי
 ברכות פ"ד דף ח' ע"ב ולא בשם המדרש כי נדפס הגי' ר' תנחום צד ירמי', והביאו בערכו בשם המדרש
 איכה, והמאמר נשנה בשו"ץ סוף תנחומא ל"א ושם הגי' ר' תנחום צד ירמי': (רעב) נדפס הגי'
 ר' תנחום צד ירמי', אבל בכ"י הגי' ר' תנחומא צד ירמי': (רעג) נדפס ר' תנחום צד חנילאי, ובירושלמי
 תענית פ"א ה"א דף ט"א ע"א ושם הגי' ר' נח צד זבדא, ור' תנחום צד עילאי ור' יאשיה כמו שהוא
 בכ"י שלפנינו. ובעל סד"ד הביא בערך ר' תנחום צד חנילאי המאמר מהמדרש שלפנינו (כמו שאם נדפס)
 בסיום ועיין זה בירושלמי רפ"ב דתענית ר' תנחום צד עילאי ור' אבא צו' [ל"ל ור' בא]:

אתן לפני הקוראים היקרים רשימה מהספרים שהיו לפני אשר נמצא בתוכם שהזכירו את המדרש הזה, ואנה המאמרים נמצאים לפנינו.

(א) רבינו חננאל בן רבינו חושאל ז"ל. (נולד באמצע מאה השמינית לאלף החמישי ונפטר ד"א תת"י) בפירושו לתענית דף י"ב ע"ב (נדרס בש"ס אשר יצא לאור בדפוס המפואר של האלמנה ואחים ראם בוויילנא) הביא וז"ל: ירושלמי, ישן ועמד אסור כו' כי הא דאיתא באגדת איכה ר' יהודה בן בתירה אול לנציבין בערובת צומא רבה, אתא ריש כנישתא לזמוניה, א"ל כבר אבלי ופסקי לי, א"ל אשנה עלי דלא לימא ההוא רבי לא אשנה עליו, אול עמיה, ובסיפא אמרין אבל מן כל עיגול חד פתית ואכל מן כל תבשיל חד פת, ושתה מן כל (כוס וכוס) [חבית וחבית] חד כוס, ש"ס דאע"ג דפסקי אבלי כו', וכן כתב ופירש רבינו הגאון זצ"ל. המאמר הזה הוא במדרש איכה פ"ג י"ז פסוק ותננה משלום נפשי.

(ב) ה"ר יעקב בר שמשון חד מחכמי צרפת, (חי במאה התשיעית לאלף החמישי), בפירושו על אבות כתב יד באקספארד קובץ 692 והובא במבוא אדר"ג פ"א להרב החוקר הר"ז שעכטער. ובפ' למשנה משה קבל. כתב וז"ל: ובריייתא זו קורין אותה אבות הר"ג ולא ידעתי על מה כו', וז"ל שכך מסורת בידם שר' נתן סדרה, כמו שסדרו ר' חייא ור' אושעיא ובר קפרא ושמואל ולוי, והרי היא משנת ר' נתן האמורה במדרש קהלת ומדרש איכה דפסיקתא רבתי עכ"ל. והנה אין זכר מזה בפסיקתא רבתי ואין ספק שצ"ל ומדרש איכה רבתי בפתיחתא. והוא בפתיחתא סי' כ"ג אלו משניות גדולות כגון משנתו של ר"ע ומשנתו של ר' אושעיא ומשנתו של בר קפרא, ובמדרש קהלת רבה פ"ב, ובשה"ש פ"ח פ' אנהגך נאמר ג"כ ומשנתו של ר' חייא. אבל משנת ר' נתן לא נזכר שם כלל:

(ג) רבינו נתן בר' יהואל בעל הערוך (חי במאה התשיעית לאלף החמישי והשלים ספרו בשנת ד"א תתס"א) (1101 למספרם). השתמש הרבה במדרש הזה, מאה וששים מאמרים הביא בשמו, ולא לבד מלות זרות רק גם מאמרים פשוטים, ויכנהו תמיד „מגילת איכה” ובאמת היה ראוי לכנהו „אגדת מגילת איכה” או „מדרש מגילת איכה”, ולהלן בפרק י"ב נתתי רשימה בסדר א"ב מכל הערכים אשר הביאו ואנה המאמרים נמצאים לפנינו במדרש, גם רשמתי באיזה הערה הבאתי דבריו, והערוך ציין לרוב רק התחלת הפסקא ולפעמים הביא במגילת איכה סתם. וכאשר הביא מאמר מן הפתיחות הביא „כריש מגילת איכה” על כלם רשמתי לאיזה מאמר כוון. והנה הערוך הביא הגירסאות כמו שהם בכתב יד שלפנינו והרבה פעמים תמצא כי המלה או המאמר שהביא לא נמצא בנדרס כלל וכלל כמו שתראה בערכים: אגוני, בלע א', בס א', חלץ, חסית, חשך, מרכסמן, ירושלם, מגס ג', מן ב', מנוולין, מס, נפש, נשם, עגל א', עלת א', פס ה', פר ד', צמד, צר ז', קטלפטא, קלוון, קס ב', תייר: וברשימה תמצא בערכים ההם באיזה הערה העירותי על זה. גם תמצא שם בהערות לפרק הזה באיזה ערכים הביא לפי נוסחתי הכ"י ומשונה בנדרס. גם תשוב תראה כי לפני הרב בעל הערוך הי' שני קובצים מן המדרש הזה לכן באיזה ערכים אחר הנוסחא שהביא הביא נוסחא שנייה ומציין „ס"א” (ר"ת ספר אחר), כמו בערכים: אגשתון, בדר, ברנט, דייט, דומיני, דרריא, הבט, חד ב', חסית, חשך, מקס ג', כרסס, מגס ג', מדל ב', נקה, סלפידס, פלש, קלוון, וברשימה הנ"ל תמצא באיזה הערה העירותי על הנוסחא האחרת שהביא הערוך במקומותם למושבותם:

(ד) הנשר הגדול רש"י זצ"ל (נולד ד"א ת"ת ונפטר כ"ט תמוז ד"א תתס"ה) מביא את המדרש הזה בהרבה מקומות כמו בפירושו לאיכה: (א' ג') בין המצרים, מדרש אגדה בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב, והוא במדרש איכה שם: (א' ז') שחקו על משבתיה, ומדרש אגדה שהיו שובתין בגולה בשבתות וימים טובים ושומטים בשביעית כו', הוא באיכה רבתי פ"א ז' בנוסחת הכתב יד שלפנינו וליתא בנדרס: (ב' ב') חלל מלכה ושריה. מדרש אגדה יש אלו שירים של מעלה שהחליפם, הממונה על האור מינה על המים והחליף כל הממונים כו'. הוא באיכה רבתי פ"ב ב': (ב' ו') כגן שובו, שכו כתיב ששיכך חמתו על בניו בחורבן ביתו כך נדרש במדרש קינות.

הוא במדרש איכה שם: (ב' מ') טבעו בארץ שעריה, מדרש אנדה לפי שחלקו כבוד לארון לפיכך לא שלטה בהם בריה וטבעו בארץ, הוא במדרש איכה: (ב' י') ישבו לארץ, ומדרש אנדה נבוכדנצר הושיבום לארץ כשמרד בו צדקיהו כו'. הוא במדרש איכה שם: (ב' כ') עוללי טפוחים. ורבתינו דרשו על דואג בן יוסף שהיתה אמו מודדתו בטפוחים כו'. הוא במדרש איכה שם: (ג' ה') ראש ותלאה, ומדרש אנדה ראש זו נבוכדנצר לגלות יהויכין כו', הוא במדרש שם: (ג' כ') זכור תזכור, ומדרש אנדה זכור תזכור ידעתי שסופך לזכור את העשוי לי כו', הוא במדרש שם. (ד' א') אבני קודש. ומדרש אנדה כל רביעית דם שיצא מיאשי' בכל חץ וחץ שנעשו בו היה ירמי' קוברו במקומה כו', הוא במדרש איכה שם: (ד' מ"ו) עודינו תכלינה עינינו אל עזרתנו הבל, מצינו במדרש קינות שהיו באים בספינות רמו הקב"ה לים והציף לפניהם נודות נפוחים כו' הוא באיכה רבתי שם. גם הרבה פעמים בפירושו לאיכה מפרש התבובים עפ"י המדרש הזה, אף כי לא הזכירו בשם (א):

גם בפירושו לקהלת (י"ב ו') הביא ומדרש קינות פותרו כנגד כל ישראל כו', כל המאמר שהביא הוא בפתיהא סי' כ"ג ואף כי הוא ג"כ במדרש קהלת פ"ב הביא זה בשם מדרש איכה:

בפירושו לישעי' (כ"ב א') כי עלית כלך לגנות ומדרש אנדה אומר שהיו גסי הרוח באיכה רבתי, הוא בפתיהא סי' כ"ד: (שם מ"ג כ"ד) לא קנית לי בכסף קנה, לקמרת לא הוצרכת לקנותה בכסף לפי שהיתה מצויה בארצם הרבה, א"ר אבא קינמית היתה גדלה בא"י והיו אוכלין אותה עזים וצבאים במדרש איכה, הוא בפתיהא סי' י' המתחיל ר' יצחק פתח ולא אותי קראת:

בפירושו לירמי' (ט' א') הדבר אשר היה ומדרש אנדה באיכה רבתי מה היה הדבר ושוב אל גדליה אמור לו או את נחית עמהו ואנא מסובר הכא או את סובר הכא ואנא נחית עמהו, אמר אין אנא נחית עמהו מה אנא מהני להון, אלא יחות ברייהון עמהו דסגין הוא מהני להון ע"כ, הוא בסוף הפתיהא סי' ל"ד המתחיל על ההרים:

בפירושו ליחזקאל (י"ב ג') כלי גולה כלי לשתות ומקודה קמנה ללוש בה חררה אות לבני ישראל שבירושלים שיעשו כן ולא יצטרכו ללוש בצק בגומה ע"ג קרקע והחצצים נכנסים בתוכו כו' במדרש קינות. הוא באיכה רבתי פ"ג בפסוק ויגרם בחצץ שיני:

בפירושו להושע (ה' מ') ר' אבהו בשם ר' אסא (צ"ל ר' יוסי) בר חנינא כל המאמר עד סוף הפסוק הוא מן מדרש איכה בפתיהא סי' ו' וכן מובא בהדר"ק שם: (ה) בפירוש על בראשית רבה המיוחס לרש"י בפ"ה ד"ה דיווין כתב וז"ל. וראה לדבר שמגולין הוא סודר שבל ההגדה הזאת הוא מביאה במדרש איכה, וכן היא שניה שם למלך שבנה פלמין והושיב בתוכה דיווין אלמים והי' משכימים ושואלים בשלומי של מלך ברמזיה ובסודרין. הוא באיכה רבתי פ"א מ"ו פסוק על אלה אני בוכיה: עוד שם פכ"ח ר"ה כל כך למה ומפורש במדרש איכה שהיתה נוסלת גלוסקאות מפיה ומפי בעלה ומפי בנה והולכת ומברה את שכינתה ומנחמת אותה כו', הוא במדרש איכה פ"ד י' פסוק ידי נשים רחמיניות, וע"ש הערה ס"א:

לא

(א) כמו שתראה: (א' י') כל דודף שנמקדא חכך וזה מלא שנדפס רדיפס עלימה, הוא במדרש איכה שם: (א' י') על כל מחמדים, ספרי מורות שנאמר בהם הנחמדים: מזנה, הכל נפנו לנזו כסף וזהב והס נפנים על ספרי מורות כו', הוא במדרש איכה שם: (א' י"ט) ה' המה רמוני, כגון בני יושע"ל שבו יולאים לקהלת הגולים כשהיו הנבאים מוליכים אותם כו', הוא במדרש איכה שם: (ב' ו') מלך וכהן, לדקישו המלך ושניהו כהן גדול. הוא במדרש שם: (ב' ע"ז) פלו עליך פיהם, מפני מה הקדים פ"ה לטין כו', הוא במדרש שם: (ג' ט"ו) בהץ, אבנים דקים שנמך העפר שבו הגולים לטין עיסקן בתוך הגומות שחופים בקרקע כו', הוא במדרש שם: (ג' ל"ח) מפי עילין לא מלא הרעות והטוב, א"ר יוחנן מיוס שאמר הקב"ה ראה נחתי לפניך את החיים ואת הטוב לא ילא רעה וטובה מפיו אלא הרעה בהם מאל"ה לעושה רע כו', הוא במדרש שם, ושם הגי' א"ר אלעזר: (ד' ג') גם מין העפ"י שאבזי הוא חלני עד כשחלה את בנו ממנוק כו', הוא באיכה רבתי שם: (ד' ט') שסס יעזו מדוקרים, חלני הרעב היו נפוחים מתיח הנוגת השדה כו', הוא במדרש שם:

(ו) רבינו טוביה בר אליעזר (חי במאה התשיעית לאלף החמישי, עיין מבוא בראש מדרש לקח טוב), הביא את המדרש הזה בספרו הנ"ל, ומוזכרו בשם, כמו: וירא כ"א י"ז כדמפורש בהגדת איכה, והוא באיכה רבתי פ"ב ב' פסוק בלע ד', וכן יתרו י"ח ט' הביא כמו שמפורש בהגדת איכה האשה שנתנה בנה ללמדו מיני תבשילין ולמד לו חמשה מאות מיני ממעמים בחמה, הוא באיכה רבתי פ"ג י"ז בפסוק ותזנח משלום נפשי וע"ש הערה ל"ד. ועל יסוד המדרש הזה בנה את מדרש לקח טוב. על איכה אשר נשאר עד כה בכתובים ואוציאנו אי"ה לאור עולם:

(ז) רבינו שמחה תלמיד רש"י ז"ל (נאסף אל עמו בשנת ד"א תתס"ה), במחזור וויטרי ה' תענית דף רל"א הביא וז"ל כי הא דאמרינן באגדת איכה ר' יהודה בן בתירא אול לנציבין בערובת צומא רבא, אתא ריש כנישתא לזמוניה, א"ל כבר אכלי ופסקי לי, א"ל אשגח עלאי דלא אמרו אינשי ההוא רבי לא אשגח עלוי, אול עימיה, ובסיפא אמרין אכל מן כל עיגול חד פתית, ואכל מן כל תבשיל חד פס, ושתא מן כל כוס וכוס חד כוס, ש"מ דאע"ג דפסיק אכל, כן כתב ר"ח וכן פסק רב האי גאון ע"כ. הוא באיכה רבתי פ"ג פ' ויגרם בחצץ. והוא המאמר שהבאתי לעיל באות א' בשם רבינו חננאל בפירושו לתענית. ובמחזור וויטרי שם בהערות הרה"ג מהר"ש הורוויץ נ"י הביא וז"ל במדרש איכה לפנינו הנוסחא משונה מאשר הביא פה עכ"ל, אולם הנוסחא הוא כמו שהוא בכ"י לפנינו.

שם בפירוש של דברות דף שט"ז הביא כי ההוא דהוה פרי בתר תורתיה במדרש איכה רבתי. הוא בפ"ג ט' פסוק גדר דרכי בגינת. והרה"ג מהר"ש הורוויץ העיר גם בכאן לפנינו ליתא בהאי לישנא. אבל גם זה היא כגירסת הכ"י שלפנינו. שם בפירוש של דברות דיברא שתיתאה (דף של"ג) ננימוס לשון פרסי וחבירו באיכה רבתי חד מירושלים הוה זבין לברין, אמר לחבריותא ונשיל קומי רבנן, חליצה במוק מהו, לא נראה הרוק מהו, חליצה בחמשה או בשלושה, אתון קעון קומי ר' זכאי, ואמרי לה קמיי דר' יהודה, אמר לון חליצה במוק פסולה, וכן נמי אם לא נראה הרוק, וחליצה צריכה המשנה, ולון רבנן בתחי דההוא בר נש למיזבן לברין א' לון גניכוס דירך לרבנן הרדלאי כלומר עיניך כתלמידי הכמים אך אנו סבורים שמתוך עניות אתה מוכר לבד כו' זה לא נמצא באיכה רבתי רק המלה לברין נמצאת בפ"א פט"ז פסוק על אלה אבל לא המאמר.

עוד שם בפ' מס' אבות דף תקט"ז פנקס הוא טבלאות של גלחים (צ"ל לוחים) ומדרש איכה רבתי טוביה דאמר ההוא חמית בפילמאי (צ"ל בחילמאי) חד פנקס דאית ביה ד' לוחין (צ"ל כ"ד לוחין), הוא בפ"א במאמר חד מאתינים עביר גרמי פתר חלמין. ובנדפס במאמר חד כותאי עבד נפשיה מפשר חלמין. והרב הגדול מהר"ש הורוויץ בהערות שלו כתב מה שהביא מן מדרש איכה ליתא לפנינו:

(ח) רבינו שמואל בן רבינו מאיר הרשב"ם (נפטר ד"א התקל"ה), הביא את המדרש איכה בפירושו לב"ב דף קכ"א ע"א וז"ל: שכלו בו מתי מדבר, במדרש איכה יום שבטל בו החפר, דאמר ר' לוי כל ערב תשעה שאל היה כרוז יוצא הכל יצאו לחפור חפרין כו', הוא בפתוחא סי' ל"ג, וע"ש בתום ד"ה יום. עוד שם דף קכ"א ע"ב ד"ה מניסן וז"ל: וכדאמרינן במדרש איכה ר' יעקב בר אהא בשם ר' יוסי אומר שבו כלה זמן קציצה למזבח כו', הוא ג"כ בפתוחא שם:

(ט) רבינו יעקב מרומנוג Rameru הנקרא רבינו תם אחי הרשב"ם (נפטר ד"א התקל"א) הביא המדרש איכה כפי שהביאו חכמי התום בשמו, עיין תום ב"ב קכ"א ע"א ד"ה יום:

(י) רבינו משה בר מיימון הרמב"ם (נולד ד"א תתצ"ה ונפטר בליל ב' בשבת יום כ' לחדש טבת שנת ד"א תתקס"ה) בפירושו למשניות סוף תענית מביא כל ענין המסופר במדרש איכה שבתשעה באב היו מתים בכל שנה ושנה הרבה ע"ש, ונובע מן מדרש איכה בפתוחא סי' ל"ג, וכן העיר גם הגאון מהר"ץ היות באגדת בקורת דף ו'. גם איוה הלכות בספר היר נובעים ממדרש איכה כמו שתראה ה' ברכות פ"ט

תנן הביא וז"ל ובמגלת איכה גם תנין חלצו שר אילן ירודתא אית להון מסון על אפיהון כו', הוא באיכה רבתי פ"ד ג' (א):

מ"ז) רבינו משה ב"ר יעקב מקוצי (חי בסוף אלף החמישי וספרו סמ"ג חיבר אחר עבור ארבע מאלף הששי) בה' תשעה באב הביא וז"ל בהגדת איכה רבתי בפ' ויגרס בחצץ שני משמע דבתענית שפוסק מבעוד יום אע"פ שפוסק חוזר ואוכל עד שיבא השמש, שאומר שם דר' יהודה בן בתירה אול לנציבין בערב צומא רבא כו':

י"ז) רבינו אברהם ב"ר יצחק אב"ד (חי במאה האחרונה לאלף החמישי) בספרו האשכול ח"ב ה' שני וחמישי ותענית הביא בשם הר"ח כי הא דריב"ב דאול לנציבין בערב צומא רבא כו' הוא במדרש איכה פ"ג פסוק ויגרס בחצץ. עיין לעיל אות א' מה שהבאתי בשם הר"ח:

י"ח) רבינו יצחק ב"ר משה מווינא (חי בסוף אלף החמישי ובהתחלת אלף הששי) בספרו אור זרוע הביא את המדרש הוה כמו (אלפא ביתא סי' נ') הביא וז"ל: ואמרין באיכה רבתי מאי ומקדשי תחלו ר' איבו ורבנן ר' איבו אמר אמר הקב"ה יחרב בית המקדש ואל תיגע יד בצדיקים, ורבנן אמרי אמר הקב"ה אין בידיהם שמר כו', הוא באיכה רבתי פ"ב א' פסוק ולא זכר הרום. (שם ה' תענית סי' ת"ז) הביא בשם ר' קלונימוס נמצא כתוב שבזמן הזה אין מתענין בשבת אפילו תענית הלום שאין אנו בקיאים בפתרון הלומות לרעת אם טוב אם רע כבימי חכמים כדאיחא בהרואה ובאיכה רבתי, כוונתו כי בנטרא ברכות נ"ה ע"ב והלאה, גם באיכה רבתי בפתיחא סי' מ"ו מובא הלומות ופתרונם. (ה' אבילות סי' תכ"א) דאמרין באיכה רבתי דבכל ערב ת"ב ה' בולן נכנסין בקבריהם מבעוד יום ולמחר בת קול מכרות הברלו החיים מן המתים, הוא בפתיחא סי' ל"ג:

י"ט) רבינו אליעזר ב"ר יהודה מגארמיוא (חי בסוף אלף החמישי) הביא בספרו הרוקח (ה' תענית סי' ר"י) האוכל סעודה המפסקת לתעניתו, אם רוצה לאכול ולשתות אחרי כן, משמע באיכה רבתי שיכול לאכול, גבי ר' יהודה בן בתירה עכ"ל. כוונתו למאמר המדרש איכה רבתי פ"ג פסוק ויגרס בחצץ. (שם סי' רי"ד) ואם אכל סעודה המפסקת בעיו"כ אם צמא למים או מבקשין ממנו שיאכל לאכול ולשתות בעוד היום גדול, כדאיחא באיכה רבתי על פסוק ותזנת משלום נפשי גבי ר"י בן בתירה. הוא במאמר הנ"ל. (ה' י"ז בתמוז סי' ש"ט) מ"ז בתמוז עד ט' באב אין לילך יחידי מד' שעות עד ט' שעות, ואין להכות אפי' ברצועה את תלמידו, כדאמרין באיכה רבתי כל דרפיה השיגוה בין המצרים שבהם קטב מרירי וקטב ישור צהרים, הוא באיכה רבתי פ"א ג'. (ה' ת"ב סי' ש"י) איכה רבתי רבי כיון שהיה אוכל סעודת ט' באב היה נוטל פרוסה ושובלה באפר, לקיים מה שנאמר ויגרס בחצץ שני הכפשני באפר, הוא במדרש שם פ"ג מ"ו. (שם שם) וקורין בלילה איכה ישבה וקינות. באיכה רבתי ובמס' סופרים משמע שיש לקרות, איכה, הוא בפתיחא סי' י"ז מאחר שהן יושבין ואוכלין ושותין ומשתכרין בסעודת ט' באב יושבין וקוראין קינן ונהי ואיכה, וכן במס' סופרים פ"ח ה"ד יש שקורין ספר קינות בערב ויש מאחרין עד הבוקר, וכן תראה בירושלמי שבת פמ"ז ה"א (דף מ"ו ע"ג) ובמדרש איכה פ"ד פסוק רוח אפינו דלמא רבי ור' תייא רבא ור' ישמעאל בי ר' יוסי ה' יושבין ופושטין במגילת קינות ערב ט"ב שחל להיות בשבת מן המנחה ולמעלה, ושירו בה א"ב אחד אמרו למחר אנו באין וגומרין.

וכן במ' רמזי הפטרת להרוקח הפטרת פ' ואתחנן הביא ואמרו באיכה רבא לה"ג שושבינן של מטרונה אחד ראה אותה בכבודה כו'. הוא בריש פרשה א':

כ) רבינו צדקיהו ב"ר אברהם הרופא (חי בראש אלף הששי) בספרו שבלי הלקט השלם אשר הוצאתי לאור עולם הביא המדרש איכה (ענין תפלה סי' מ') ואמרין במדרש איכה

(א) עוד הביא שם ובמדרש מנחומא גם הניס חלצו עד המנין הזה כשנא לינן, חמו סיה כוואה לוחו נחמוק כו', הוא במנחומא בחקמי אום ה', ובמנחומא הגדפס מכנז בחקמי אום ג':

איכה ר' אחא אמר כל מי שמתפלל עם הצבור תפלתו נשמעת, למה"ד לעשרה בני אדם שעשו עטרה למלך ובא עני אחד ונתן חלקו ביניהם בו', הוא במדרש איכה פ"ג פסוק גם כי אזעק לפי גירסת הכ"י שלפנינו. (ענין שבת סי' קכ"א) ומצינו במדרש איכה טור שמעון הוי מפיק תלת מאה גרבין דמרקוע בו' א"ד הונא ע"י שהי' משחקין בכדור בשבת. הוא בפ"ב ב' פסוק בלע ד' עפ"י גירסת הכ"י שלפנינו ובנדפס הגי' נשתנית. (סדר ברכות סי' קנ"ח) אמרינן במדרש איכה כמה השבת נפש, רב אמר עד כנוגרותו, ר' חנינא אמר עד ככותבות, הוא באיכה רבתי פ"א י"א פסוק כל עמה נאנחים. (סדר תענית סי' רס"ג) מ"ז בתמוז עד ט"ב קטב מרירי שולט וצריך אדם לזוהר שלא להלוך בין חמה לצל וצריך להזהיר למלמדי תינוקת שלא להכות לתלמידיהן כו' כדאיתא במדרש איכה. הוא במדרש פ"א ג' בפסוק בין המצרים. (שם סי' רס"ה) במדרש איכה ר' יהודה בן בתירה אול לנציבין בערובא צומא רבא בו', הוא פ"ג פסק ויגרס בחציץ והוא ג"כ כגירסת הכ"י שלפנינו ובנדפס גי' אחרת. (שם סי' רע"ו) דאמרינן במדרש איכה ר' יהודה בן בתירה אויל לנציבין בו', הוא המאמר שהביא בס'י שלפניו. (סדר יו"ב סי' ש"ח) הביא ג"כ המאמר הנ"ל. (ה' שמחות סי' כ"ג) מצינו במדרש איכה ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן ר' חנא בשם רב יוסף אמר הקב"ה בנותי לא הניחו אותי לפשוט ידי בעולמי הא כיצד היה בנה של שכינתה מת בו', הוא פ"ד י' פסוק ידי נשים רחמניות עפ"י נוסחת הכ"י שלפנינו :

(כ"א) שבלי הלקט הנדפס מכבר והוא קיצור משבלי הלקט השלם. (ה' תפלה סי' ד' דף ג' ע"ב) ובמדרש איכה אמרינן ר' אחא אמר כל מי שמתפלל עם הציבור בו', הוא אשר הבאתי משבלי הלקט השלם סי' ט':

(כב) תניא רבתי שהוא קיצור משבלי הלקט השלם הביא המדרש כמו שמצא בשבלי הלקט. (ענין ק"ש סי' ד') ואמרו במדרש איכה ר' אחא אומר כל מי שמתפלל עם הצבור תפלתו נשמעת בו', הוא בשבחה"ל סי' ט'. (ה' שבת סוף סי' י"ט) ואסור לשחוק בכדור בשבת ומצינו במדרש איכה טור שמעון הוה מפיק תלת מאה גרבין דמרקועין בו', אמר ר' הונא ע"י ששחקין בכדור בשבת, הוא ג"כ בשבחה"ל שם. (ענין ארבע' צומות סי' נ"ח) מ"ז בתמוז עד ת"ב קטב מרירי שולט כו' כדאיתא במדרש איכה, הוא ג"כ המובא בשבחה"ל שם. (ענין ת"ב סי' נ"ט) במדרש איכה ר' יהודה בן בתירה אול לנציבין בו' מובא ג"כ בשבחה"ל שם. (ה' אבל סי' ס"ח) במדרש איכה ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן ר' חנא בשם ר' יוסף אמר הקב"ה בנותי לא הניחו אותי לפשוט ידי בעולמי, הוא המובא ג"כ בשבחה"ל שם :

(כג) רבינו מאיר ב"ר ברוך מרוטנבורג (נולד ד"א תקפ"ח נפטר בתפיסה י"ט אייר ה"א נ"ג ולא נתן לקבורה עד ד' אייר ה"א ס"ו). הובא בשמו בטור ה' ט"ב סי' תקנ"ה. וציצית נהגו קדמונינו ובאשכנזי שלא להתעטף בט"ב ואסמכוה אקרא בצע אמרתו ואיתה במדרש בוע פרפורין דיליה הוא באיכה רבתי פ"א א'. בהג"מ פ"ה סי' א' הביא בשמו מאמר המדרש עיין להלן אות כ"ח ולפנינו בשו"ת מהר"ם ב"ב לא מצאתי מה שמוכא בשמו :

(כד) ה"ר מנחם ריקאנטי (חי בחצי המאה הראשונה לאלף הששי) בפי' התורה בפ' כי תשא הביא וז"ל וארז"ל במדרש איכה תלל ממלכה ושריה, אלו שרים של מעלה, אתה מוצא בשעה שהי' ירמי' מתנבא בו' הוא באיכה רבתי פ"ב ב' בפסוק הנ"ל והביא שם כנוסחת הכ"י שלפנינו ע"ש הערה קכ"ג. עוד שם מדרש איכה מה אעידך כמה קשומין קשמתי אתכם בו', הוא בפ"ב י"ג פסוק מה אעידך. עוד שם מדרש איכה תני רשב"י כלי זיון היה להם לישראל בסוני בו'. הוא בפתיהא סי' כ"ד :

(כה) רבינו בחיי ב"ר אשר מסרקוסטי אשר בספרד בפירושו על התורה (חיברו בשנת ה"א נ"א) הביא בפ' בשלח (דף צ"ה ע"ד דפוס אמסטערדאם), וכן בחוקיהו שאמר להקב"ה אני אין בי כח להרוג ולרדוף ולא לומר שירה אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה, א"ל הקב"ה אני עושה הה"ד ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ויך במתנה אשור וגו', וכמו שדרשו במגלת איכה רבתי עכ"ל. הוא בפתיהא סי' ל'. וכן בפ' ויקרא (דף קמ"ד ע"א) וזוה אמרו במדרש איכה נחנו פשענו ומרינו כמדותינו אתה לא סלחת כמדתיך שרדי

שהרי מדתו של הקב"ה אפילו לרשע הנמור המרבה לחטוא הוא מרבה לסלוח אם ישוב עכ"ל. הוא בפ"ג מ"ב פסוק נחננו פשענו :

כ(ז) בספרו כד הקמת (ערך אבל) ובמדרש איכה, אמרה ישראל לבת בבל אלו ממרום לא עשו בי מלחמה את יכולה להלחם בי כו'. (שם שם) וכן מצינו במדרש איכה שאמר לו הקב"ה לנבוכדנצר עלה והחריב ירושלים כו'. (שם שם) במדרש איכה אשתו של טורנסרופוס ילדה לו בן בליל תשעה באב והיו ישראל אבלים כו'. (שם שם) במדרש איכה בליל תשעה באב נכנס אברהם אבינו בבית קרשי הקדשים, א"ל הקב"ה מח לידודי בביתי. (ערך תנופה) ודרשו רז"ל באיכה רבתי ה' שריה כאילים למה נמשלו ישראל כאילים כו'. (ערך שנאת תנם) ואמרו במדרש איכה ולא עוד אלא שהי' שמחים במפלתם אלו על אלו :

כ(ז) רבינו מרדכי ב"ר הלל (נפטר ה"א ע') במדרכי ה' ת"ב סוף תענית הביא וז"ל: ערב ת"ב וערב יו"כ מותר לאכול ולשתות אחר סעודת המפסקת דאמרינן באיכה רבתי ר' יהודה בן בתירא איקלע לנציבין בערב צומא רבא כו' שמעינן מהכא דמותר לאכול אחר סעודה המפסקת. והוא המאמר שהבאתי בשם הר"ח באות א'. (עוד שם) רבינו מאיר לא הו' מניח תפילין ולא הו' מתעמף בסלית גדול בבוקר בתשעה באב משום דאיתא באיכה רבתי השליך משמים ארץ [איכה ב' א'] ת"י זה מלית ותפילין : אולם אין זכר מזה במדרש איכה, ולא נמצא כן בתרגום, ודברי המדרכי על ה' תשעה באב נמצאים גם בסוף מו"ק ושם איתא כך: ונראה דתשעה באב אין להניח תפילין כו' וציצית נהגו קדמונינו בכל ארץ אשכנז שלא להתעמף בציצית ואסמכוה אקרא דכתיב בצע אמרתו ואמרינן במדרש איכה רבתי בוע פורפירין ידיה. ועיין שבה"ל סדר תענית סי' ר"ע יש שנוהגין שלא להניח תפילין בט"ב לפי שכתוב לשום לאבילי ציון לתת להם פאר תחה אפר וגו' אלמא במקום שיש אפר אין פאר ובט"ב כתיב העלו עפר על ראשם .

וכן (סוף מו"ק בה' ט"ב) נהגו שלא להרליק נרות בבית הכנסת בט"ב כ"א נר אחד לצורך החזן וזה נראה מנהג כשר כדאמרינן באיכה רבתי שאמר הקב"ה למלאכים בשעת חורבן בית המקדש מלך בשר ודם כשהוא אבל מה הוא עושה מכבה את הפנסין, א"ל גם אני אעשה כן, דכתיב שמש וירח קדרו :

כ(ח) הגהות מיימוני (מיוחסים לה"ר מאיר הכהן תלמיד רבינו פרץ ותלמיד מהר"ם מרוטנבורג והי' גיסו של רבינו מרדכי ב"ר הלל כנראה בהג"מ ריש פ"ט מה' אשות ובהגהות אשרי לה' פסחים בקצרה) בה' תענית פ"ג סי' א' הביא וז"ל וכן פ"ח וכן כתב באלפסי שפסק הגאון וראיתו מהא דאיתא באגרת איכה רבתי ר' יהודה בן בתירא אול לנציבין בערב צומא רבא כו'. הוא במדרש איכה פ"ג פ' ויגרס בתצ"ץ והוא אשר הבאתי באות א' בשם הר"ח בפ"י לתענית. (שם פ"ה סי' ב') מה שקורין איכה בט"ב יש במס' סופרים ובאיכה רבתי עכ"ל. הוא בפתיחה סי' י"ז. (שם שם סי' פ') וכן באיכה רבתי רבי כשהי' אוכל סעודת מ"ב היה נוטל פרוסה וטובל באפר כו'. הוא במדרש איכה פ"ג ט"ו. (שם שם סי' א' א"ב שניה) באיכה רבתי א"ל הקב"ה למלאכי השרת בשעת החרבן מלך ב"ז כשהוא אבל מה הוא עושה מכבה את הפנסים אף אני אעשה כן, שני' שמש וירח קדרו, מכאן הביא מהר"ם ראי' למנהג שנהגו שאין להרליק בב"ה בט"ב כ"א נר אחד לצורך החזן. הוא במדרש פ"א א' פסוק ישבה בדרד: (שם שם סי' ג') נהגו קדמונינו בכל ארץ אשכנז שלא להתעמף בציצית בט"ב ואסמכוה אקרא בצע אמרתו, ואמרינן באיכה רבתי בצע פורפרין דיליה, ועל זה כתב ואין מזה שום ראי', הוא ג"כ שם שם. (שם סי' ג') בפסקא איכה רבתי בט"ב מותר אדם לכל הרומה כאילו מתו מוטל לפניו וקברו ע"כ. במח"כ מעה בהציון הזה, הרוקח הביא בה' אבילות בסוף סי' שו"ב בפסקתא רבתי בט' באב מותר אדם בכל הרומה כאלו היה מתו מוטל לפניו וקברו כי נחם ה' ציון וגו' ע"כ, ויש לתקן בדבריו לאחר מ' באב, והוא בפסקתא רבתי ריש פל"א פסקא ותאמר ציון ילמדנו רבינו כיון שיצא ת"ב מהו שיהא מותר בכל, כך שנה ר' חייא הגדול כיון שיצא ת"ב מותר אדם בכל, למה מפני שהוא כמתו של אדם מוטל לפניו והוא אסור לאכול בשר ולשתות יין, וכיון שנקבר המת

המת, האבל מותר בהם, אף זה ת"ב אבל הוא, כיון שיצא ת"ב מותר אדם בכל ע"כ. (שם סי' ד') באיכה רבתי איתא שצריך ליוהר מ"ז בתמוז עד ת"ב שלא לילך יחידי מד' שעות עד מ' שעות, ואין להכות אפילו הרב את תלמידו, ואפילו ברצועה, שבהן קטב פירוי שולמ' וסכנה יש בדבר, שנאמר כל רודפיה וגו' כדאיתא התם. הוא במדרש איכה פ"א ג' :

(כט) רבינו אשר ב"ר יהיאל אשכנזי הרא"ש (נפטר ה"א פ"ח) הביא בתענית פ"א סי' י"ג וז"ל: ור"ת ז"ל הביא הירושלמי ישן ועמד אסור כו', כדאיתא באיכה רבתי ר' יהודה בן בתירה אול' לנציבין כו' הוא המאמר שהבאתי באות א' בשם הר"ח. ולדעתי במקום ור"ת ז"ל הביא הירושלמי, צ"ל ור"ה ז"ל הביא הירושלמי ורבינו הננאל בפ"י שם לתענית הביא באמת את הירושלמי ע"ש :

(ל) רבינו יעקב ב"ר אשר המור (חי בסוף מאה הראשונה לאלף הששי) ה' תשעה באב סי' תקנ"ה הביא את המדרש איכה :

(לא) רבינו יהודה ב"ר אליעזר ז"ל (חי במאה הראשונה לאלף הששי) בספרו מנחת יהודה הנדפס יחד עם בעלי התוס' על התורה והספר בכלל נקרא דעת זקנים. ובחקירתו הביא כי חיברו בשנת ע"ג לאלף הששי הביא בפ' ויצא בפסוק לה ולזו כדאיתא במדרש מקל שקד אני רואה מה שקד זה מתחלת נצו עד גמר פרי' כ"א יום אף מ"ז בתמוז עד מ' באב כ"א יום הרי לזו שקד. וכיון בזה לפתיחה כ"ג :

(לב) ה"ר יצחק אבוהב הספרדי (חי בסוף המאה הראשונה לאלף הששי) בספרו מנורת המאור (סי' רפ"ו) הביא כדגרסינן בסוף איכה רבתי השיבנו ה' אליך ונשובה אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע השיבנו אמר להם שלכם הוא כו', הוא בסוף מדרש איכה. (סי' ש"ד) כדאיתא באיכה רבתי ע"פ כי רבות אנוחתי ולבני דוי. את מוצא, כי בדבר שחמאו ישראל בה לקו כו'. הוא במדרש פ"א כ"ב. (סי' ש"ה) כדגרסינן בראש איכה רבתי שלשה אמרו בלשון זה של איכה משה ישע' ירמי' כו', הוא בריש מדרש איכה. (שם שם) וגרסינן בסוף איכה השיבנו ה' אליך ונשובה אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע השיבנו אמר להם שלכם הוא כו', הוא המאמר שהבאתי סי' רפ"ו :

(לג) ה"ר יצחק המכונה אישתורי בר' משה הפרחי בעל כפתור ופרח (חברו בשנת ה"א פ"ב) הביא (בפרק העשירי דף ל"א ע"א דפוס בערלין) איכה רבתי השליך משמים ארץ תפארת ישראל, ארץ ישראל דכתיב כי תהי' ארץ הפך, וכתוב ארץ ארץ ארץ שמעי דבר ה' ע"כ, לא נמצא שמץ דבר מזה במדרש איכה שם. וכן עוד שם במאמר שלפניו, בפסיקתא בתהלה לא היו ארזים בבבל עד שעמד נבוכדנצר ועקרן מא"י ושתלן בבבל. ועל זה העירתי במבוא להפסיקתא דר"כ סי' ה' אות י"ט המאמר הזה לא נמצא בפסיקתא ולא ברבתי, רק במדרש איכה בפ' דרכי ציון אבילות, ומובא בילקוט ישע' רמז רפ"ה בשם מדרש איכה :

(לד) ה"ר אהרן הכהן מלוניל (חי בסוף המאה הראשונה לאלף הששי) הביא בספרו ארחות חיים (ה' ת"ב סי' י"ד) אסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במשנה ובגמרא ובהלכות והגדות, אבל קורא הוא בקינות ובאיכה ובדברים הרעים שבירמי', או במדרש איכה רבתי כדי להזכיר חרבן בית המקדש :

(לה) ה"ר דוד ב"ר יוסף בספרו אבודרהם (השלימו בשנת ה"א ק') הביא בספרו (סדר תפלת תעניות) והטעם שאין מדליקין נרות בבית הכנסת כדאיתא באיכה רבתי שאמר הקב"ה למלאכי השרת בשעת חרבן הבית מלך ב"ו כשהוא אבל כו', הוא המאמר שהביא גם המדרכי. (עוד שם) וכתב ה"ר מאיר מרוטנבורג וציצית נהגו בו קדמוניו בכל אשכנז שלא להתעטף בו בט"ב ואסמכוה אקרא דכתיב בצע אמרת, ואמרינן במדרש איכה רבתי בצע פורפורי' דיליה :

(לו) הכלבו (ה' תענית) ואסור בה"ב לקרות בתנ"ך ולשנות במשנה ובתלמוד ובהלכות ובהגדות אבל קורא הוא בקינות ובאיכה ובדברים הרעים שבירמי' ובמדרש איכה רבתי כדי להזכיר חורבן ביהמ"ק. והוא נובע מס' ארחות חיים שהבאתי באות ל"ד :

(לז) רבינו יום טוב בן אשבלי הריטב"א (חי בחצי האחרונה מהמאה הראשונה ותחלת

ותחלת המאה השניה מהאלף הששי) בחידושיו למס' עירובין דף מ' ע"ב הביא שם המדרש איכה על הפסוק ותזנה ר' יהודה בן בתירה אול לנציבין כו' :
 (לח) ה"ר שמעון ב"ר צמח דוראן הרשב"ץ (נולד ה"א ק"כ נפטר ה"א ר"ד) בספרו מגן אבות על אבות. (פ"א דף י"ח ע"א) הביא ה"ל ואחריו היה שמעון השני הנזכר כאן שמעון בנו אומר והוא היה מעשרה הרוני מלכות כמו שנזכר במכילתא פ' ויגוב איש ומכרו, ובמדרש קינות, ובמדרש תהלים ע"כ, כוונתו למדרש איכה פ"ב פסוק בלע ד' ומדרש תהלים מזמור ט' אות י"ג וע"ש בהערה פ"ט. (עוד שם פ"ג דף מ"ה ע"ב) בענין אררינוס קיסר וסיום כן כתוב במדרש איכה רבתי, הוא בפ"ב פ' בלע ד' :

(לט) רבינו נסים הר"ן סביב האלפסי (חי במאה השניה לאלף הששי) תענית פ"א הביא וז"ל וכן מוכיח המעשה הנזכרת במדרש איכה ר' יהודה בן בתירה אול לנציבין בערב צומא רבא כו'. הוא בפ"ג בפסוק ויגרם בחציץ :

(מ) רבינו דון ווידאל די טולושה בקאטאלוניא (א) (חברו של הר"ן עיין הקדמת כסף משנה וחי ג"כ במאה השניה לאלף הששי). במגיד משנה ה' תענית פ"ג ה"ג ד"ה וכל תענית הביא דברי המדרש באיכה רבתי דר' יהודה בן בתירה אחר שאכל ופסק עי"כ חזר ואכל הרבה :

(מא) ה"ר יעקב ב"ר משה מולין סג"ל, מהרי"ל, (נפטר בחודש אלול שנת ה"א קפ"ז כמו שמוכח בספרו בה' פסח) הביא בה' ת"ב בשם מנהגי הר"א (הוא ר' אברהם קליוונער) יפה לילך על קברי מתים בט"ב כדאיתא באיכה רבתי הצדיקים גם בקבר מתאבלים על ירושלים. עוד הביא שם בשם מהר"ק אין מתעמפין בציצית בט"ב באיכה רבתי בצע אמרתו דאמר בזע פורפירין דידיה :

(מב) ה"ר יצחק בן עראמה בעל עקרת יצחק (נולד בסוף המאה השניה לאלף הששי בצפון ארץ שפאניען ולא נודע באיזה שנה הלך לעולמו וחיבר ספרו בשנת ה"א ר"מ עיין תולדותו בראש ספרו) הביא את המדרש איכה : בהקדמה לאיכה (דף קנ"ו ע"ב) וז"ל בסוף איכה רבתי רבנן אמרי מובה היתה מגילת קינות לישראל ממ"ח נביאים שהיו להם לישראל בימי ירמיה' כו' הוא במדרש איכה פ"ד כ"ב פסוק תם עונך. (שם איכה פ"ב דף קס"ב ע"ב) באיכה רבתי ר' המא ב"ר חנינא פתח וירמיה' לקח מגלה אחרת וגו' מה ת"ל כהמה אמר רב כהנא כו', הוא בפ"ג א' פסוק אני הנגר. (שם פ"ג דף קס"ג ע"ב) ומה עצמו דברי חז"ל בשרי זה הצבור, ועורי אלו המנהדרין כו'. הוא בפ"ג ב' פסוק בלע בשרי. (עוד שם פ"ג דף קס"ה ע"א) טוב ה' לקיוו לנפש תדרשנו ארו"ל יכול לכל ת"ל לנפש תדרשנו הוא בפ"ג ט' פסוק טוב ה' לקיוו :

(מג) ה"ר אברהם זכות בעל ס' היוחסין (כתבו בשנת ה"א רס"ב) הביא בספרו יוחסין השלם (דף כ"ז ע"א) וז"ל ומיד התחיל ר' צדוק להתענות והיה כחוש, עד כי ריב"ז בקש מאספסיינוס שהרופאים שלו ירפאהו, כדאיתא בהנזקין, וכן באיכה רבתי ושם אומר אמר ליה ר' אלעזר בנו אבא שלם לרופאים כרי שלא יקחו משכר העולם הבא. הוא פ"א ה' פסוק הי' צריה לראש. (דף קכ"א ע"ב) ר' ברכי' בר סימן בריה דרביב"ל הוה ליה בלע כו', הוא בפ"ה פסוק נפלה עטרת ראשנו עפ"י נוסחת הכ"י אשר לפנינו ובנדפס ליתא. (דף ק"פ ע"ב) מצאתי בפסוק ויגרם בחציץ במגלת איכה שורב אחר שאכל כל מטעמים שבעולם הי' אוכל אפר לקיים מה שנאמר ויגרם בחציץ שני. הוא במדרש איכה פ"ג ו' פסוק ויגרם בחציץ שני :

(מד) ולקוט המכירי חברו ה"ר מכיר ב"ר אבא מרי והוא לקושים על תהלים מגמרא בבלי וירושלמי ספרא ספרי מכילתא ומדרשים ונשאר בכתב יד. ויש בידי העתקה מהילקוט הזה על תהלים. הביא הרבה פעמים את המדרש איכה וכאשר יזכני ה' להוציא הילקוט הזה לאור עולם אתן רשימה מכל המקומות אשר הביא המדרש איכה ואדבר אודותיו

(א) נמנח' למדע' מהלים דף ל"ע ע"ב סי' מ"ח הכחמי נקטות סכך ל' יוסף קאלו הביא נמנח' זכנה ונחמת כנינו דון ווידל די טולושה מיכר את המגיד משנה וס"ל יוסף קאלו מיכר את הכסף משנה .

אודותיו ברחבה. וזה מקרוב יצא לאור ילקוט המכירי על ישעי' וגם שם הביא הרבה פעמים את המדרש איכה :

מת) הרב דון יצחק אברבנאל (נולד ה"א קצ"ז ונפטר ה"א רס"ח) בפ' לישעי' כ"ב הביא וז"ל וכן אמרו באיכה רבתי משא גיא חזיון, גיא שכל החושים מתנבאים עליה, גיא שכל החושים עומדים ממנה, א"ר יוחנן כל נביא שלא באיכה רבתי מרתוק ברחו, מפני הוא. הוא בפתחא סי' כ"ד. עוד שם ותו"ל דרשו באיכה רבתי מרתוק ברחו, מפני שהרחיקו עצמם מלשמוע דברי תורה לכן ברחו. הוא ג"כ בפתחא שם, וכן עוד שם ובאיכה רבתי אמרו חכמים ז"ל ואת בתי ירושלים ספרתם ואם תאמרו כבר עשה חזקיהו כן, דכתיב (ויחזק) [ויחזקו] ויבן את [כל] החומה (האחרת) [וגו' אחרת] ויחזק את המלא [דה"ב ל"ב ה'] אלא חזקיהו בה' אלהי ישראל במח אבל אתם לא הבטחתם אל עושהו. הוא בפתחא שם סי' כ"ד.

עוד שם ישעי' ל' א' ובמדרש איכה רבתי אמרו נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם ר' חנינא בר פפא אמר אמרו ישראל לישעי', ישעי' רבינו תאמר שלא באת לנחם אלא אותו הדור שנחרב בית המקדש בימיו, אמר להם לכל הדורות באתי לנחם, אמר אלהיכם לא נאמר אלא יאמר אלהיכם, א"ר חנינא בר פפא בשמונה מקומות כתוב יאמר אלהיכם בנגד שמונה נביאים כו'. אין שמץ מזה במדרש איכה ולקח זה מילקוט ישעי' רמו ש"ח וחסר הציון והוא מפסיקתא דר"כ נחמו (דף קכ"ח ע"ב) וע"ש בהערות שלי. ועיין מה שהעירוני אודות המאמרים שהביא האברבנאל מחו"ל במבוא למדרש נתחומא הערה כ"ד :

מן) בין הקדמונים אשר הביאו את המדרש איכה יש לחשוב גם את בעל ילקוט שמעוני. ולהלן בפרק י"ג נתתי רשימה מכל המקומות אשר הביא את המדרש איכה רבה מראשית ספרו עד סופו בכל רמז ורמז ואנה המאמרים נמצאים לפנינו הן בפתירות והן בגוף המדרש באיזה פרשה ובאיזה פסוק, כי בעל הילקוט רשם „איכה רבתי“ סתם ואת מקורם לא הערה, ובילקוט איכה כל המאמרים הם בלי ציונים, מלבד על ג' מאמרים רשם אחד המגיהים, „מדרש“ ועוד על ב' מקומות רשם „מדרש“ בטעות. ג' מקומות אשר רשם „מדרש“ הוא סוף רמו אלף א' טומאתה בשוליה, והוא באיכה רבתי פ"א ט', וברמו אלף י"ו בהתעמף כחלל והוא באיכה רבתי פ"ב י"ב, וברמו אלף כ"ח אני הגבר, הוא באיכה רבתי פ"ג א'. ובב' מקומות אשר מצוין „מדרש“ בטעות, כמו רמו תתקצ"ט ד"ה א"ר שמעון כל מה שכתוב בישראל לנגאי כתוב ברחב לשבח הציון הוא בטעות וצ"ל „פסיקתא“ והוא בפסיקתא דר"כ פסקא דברי ירמי' (ק"א ע"ב). ובילקוט יהושע רמו י"א מצוין לנכון „פסיקתא“. ופעם שנית רמו אלף מ"ג עוללים שאלו לחם ר' יוסי הנלילי אומר עוללים אלו שבמעי אמן. מצוין „מדרש“ בטעות וצ"ל מכילתא והוא בפ' בשלח. והנה לפני בעל הילקוט הי' גם מדרש זוטא על איכה אשר הוצאתי לאור (ע"י חברת [מקיצי נרדמים בערלין תרנ"ד] ולהלן בס' י"ד תמצא רשימה מן המאמרים אשר מקורם באיכה זוטא והמאמרים מאיכה רבה ומאיכה זוטא הביא יחד בערבוביא ובלתי נפרדים, ואני הוצאתי לאור את הילקוט על איכה בסוף מדרש זוטא וחלקתי כל מאמר ומאמר בפני עצמו וציינתים בסימנים מאות א' עד אות ק"ד עם הערות קצרות וציינתי על כל מאמר ומאמר המקור אשר שאב מאיכה רבה ומאיכה זוטא או שאר מקומות מחו"ל.

יש עוד להעיר הנוסחאות שהביא בעל הילקוט מן מדרש איכה רבה הם שווים עם נוסחת כ"י רומי אשר נתתי לפנים הספר ובמדרש איכה רבה הנדפס מכבר הנוסחאות משונות :

מן) ה"ר יוסף קרא (נולד בין ד"א תת"כ לד"א תת"ל, ונפטר בין תת"ק לתתק"י ור' מנחם בר חלבו היה דודו, ורש"י מזכירו בפירושו כמה פעמים וגם הוא מזכיר את רש"י). בפירושו לאיכה (נדפס פעם ראשונה בנאפולי שנת רמ"ז ושנית בס' דברי חכמים שהו"ל ר' אליעזר אשכנזי מיץ תר"ט) הביא וז"ל : צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי אמרו חכמים כשמת יאשיהו היה מדבר בלחש, היטה ירמי' אזנו ושמע שהי' מצדיק את הדין, ואמר צדיק הוא ה'. הוא באיכה רבתי פ"א י"ח פסוק צדיק הוא ה'. עוד שם הבאת יום קראת

קראת, א"ר לוי י"ח שנה היתה בת קול מפוצצת בביתו של אותו רשע [ואמרת] עבדא בישא קום חרוב ביתא דמך דבני מרך לא שמעין ליה, הוא בפתחתא כ"ג: עוד שם פצו עליך פיהם, מפני מה הקדים פ"ה לעיין לפי שהן אמרו בפה מה שלא ראו בעין לפיכך הקדים פ"ה לעיין, הוא פ"ב פסוק פצו עליך פיהם: עוד שם קומי רוני בלילה, בליל כתיב בליל ט' באב זכרו אותי כל שנה, שחם תפלותי, שחם כתיב כל מי שמתפלל אחר הצבור מעשיו נפרשין, הוא באיכה רבתי פ"ג: עוד שם ארי במסתרים זו מלכות נבוכדנצר דכתיב ביה עלה אריה מסבכו לכך נאמר ארי, הוא בפ"ג בקצת שינויים: עוד שם ויגרם בחצץ שני, כשהי' מגלין אותן הי' לשין לחמם בעפר והעפר בין שן לשן ומשתברין, הוא בפ"ג: עוד שם ויגדל עון בת עמי א"ר ברכי' כו', הוא מן ב"ר פכ"ח ובמדרש איכה הוא בסגנון אחר: עוד שם נשים בציון ענו בתולות בערי יהודה, בתולת כתיב חקר מלמד כו' הוא בפ"ה:

(מח) פירושים על איכה למפרשים קדמונים צרפתים (כ"י באוצר הספרים בהאמבורג קובץ 32 והוציאם לאור הר"א יעללינעק לפסיא תרמ"ו). שם (צד 39) א"ר לוי שמונד שנים היתה בת קול מפוצצת כו', צ"ל שמונה עשרה, והוא בפתחתא סי' כ"ג והובא לעיל בפ"ר יוסף קרא: (צד 41) גדר דרכי בניית נתיבותי עוה, חד דהוה פרי בתר תורתיה כו', הוא באיכה רבתי פ"ג ו' פסוק גדר בעדי (עפ"י נוסחתי הכ"י ממדרש איכה): (צד 44) ובמדרש נתנו פשענו ומרינו אתה לא כלחת, אם אנו עשינו שלא כדון ואף אתה נהגת עמנו שלא כשורה, ואם אנחנו פשענו ומרינו היה לך לסלוח ואתה לא סלחת, הבה עפ"י כוונת המדרש אבל במדרש הוא בלשון אחרת: (צד 46) ויגדל עון בת עמי א"ר ברכי' נעשה בשבט יהודה ובנימין מה שלא נעשה בסדום כו' הוא כמו שהוא בכ"ר פכ"ח, ובאיכה רבתי פ"ד ו' הוא בשינויים, והמאמר הוה מובא לעיל בשם ר' יוסף קרא: (שם שם) ולא חלו בה ידים, א"ר הנחומא דלא חלת יד ליד, הוא באיכה רבתי שם. ויפה מפרש שם דלא חלת יד ליד, כלומר לא הניח יד של אחד מהן לצדקה לתוך ידו של חבירו עני כו': (שם שם) ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן הי' לברות למו, ומפרש במדרש איכה שלא בשלו ילדיהן אלא מתוך שנמלך גלוסקאות מיד בניהן והי' טברות את עצמן בהן ואת שכניותיהן שהיו אבילות מעלה עליהם כאלו בשלו ילדיהן, כך פתרון אחר המדרש. הוא במדרש איכה פ"ד ו' פסוק ידי נשים רחמניות:

ויש עוד הרבה מחברים אשר שאבו ממעיני המדרש איכה, והביאו דברים ממנו בספריהם, אבל בימיהם כבר נגלה המדרש הזה בדפוס, כי נדפס בפעם ראשונה בפיוארז בשנת ה"א רע"ט, ובקאשמאטינא בשנת ה"א ר"פ. ואמרת להביא איזה ספרים מהם אשר הי' לפני והביאו את המדרש הזה, ויש עוד הרבה ספרים אשר הביאו את המדרש איכה בספריהם:

(ממ) מרן יוסף קארו (נולד ה"א רמ"ח ונפטר י"ג ניסן ה"א ש"ל"ה בן פ"ז שנה) הביא בבית יוסף (שור או"ח סי' תקנ"א) וז"ל כתוב בהג"מ החדשות באיכה רבתי איתא שצריך ליהדר מי"ו בתמוז עד ט"ב שלא לילך יחירי מד' שעות עד ט' שעות ואין להכות אפילו הרב את תלמידו שבהן קמב מרירי שולט וסכנה יש בדבר שנ' כל רודפיה תג' כדאיתא התם עכ"ל, וסיים וכ"כ הרוקח סי' ש"ט ובמדרש תהלים מזמור צ"א מזכר זה ג"כ יותר באורך, והוא במדרש בפ"א ג': (שם סי' תקנ"ג) והביאו ראייה מעובדא דאיכה רבתי דר' יהודה בן בתירא אכל ערב יו"ב אחר שהפסיק כו'. הוא בפ"ג פסוק ויגרם: (שם סי' תקנ"ט) אין מדליקין נרות רק נר אחד לומר לאורו איכה וקיינות כתב הרא"ש בסוף תענית שזה מנהג כשר הוא כדאמרינן באיכה רבתי שאמר הקב"ה למלאכי השרת בשעת חורבן, מלך ב"ו כשהוא אבל כו' וכ"כ הגהות מיימוניות וכ"כ המרדכי במ"ק בשם הר"ם ע"כ, הוא בפ"א א' פסוק ישבה בוד. וכן בכסף משנה ה' ברכות פ"ו ה"ה הובוע נתן פרוסה כו' ציון המקור באיכה רבתי:

(נ) ה"ר שמואל יפה אשכנזי מקושטנדינא בעל ספר יפה מראה על הגדות ירושלמי וספר יפה תאר (חי במאה הרביעית לאלף הששי), וחיבר ספר יפה ענף על מדרש חמש מגילות, ומבאר את דברי המדרש איכה:

(נא) ה"ר משה אלשיך מרכני צפת (חי במאה הרביעית לאלף הששי) והי' תלמיד של מהר"י קארו (עיין מ"ש בעל קורא הדורות דף מ"א ע"ב דפוס בערלין), בפירושו למגלת איכה הביא הרבה פעמים את המדרש איכה, ומבאר דבריו באריכות מאד :

(נב) ה"ר עזריה מן האדומים (נולד רע"א ונאסף אל עמיו של"ח) בספרו מאור עינים (אסרי בינה פ"ב) הביא וז"ל מרגיניוס הרשע נולד לו בן בט"ב והיו ישראל מתענין, מתה בתו בחנוכה והדליקו נרות בו, וכן תמצא גם במדרש איכה א' ט"ז פסוק על אלה אני בוכיה ופסוק קלים היו רודפינו. ספרו המעשה הזה ויחסוהו למרכיניוס, וכן כן על פסוק בנה עלי ויקף אמרו ראש זה אספסיניוס, ותלאה זה מרכיניוס. גם על פסוק דוב אורב אמרו דוב זה אספסיניוס אריה זה מרכיניוס. עוד שם במדרש איכה פסוק בלע ד' ספרו שם באורך כל מעשה ביתר וכן כוויבא :

(נג) ה"ר סנחם די לונאנו (היבר ספרו בשנת ה"א של"ה) הביא המדרש הזה בספרו מעריך בערך: אפתא, אקשיתון, אירסנרבי, ביביא, בס, גפנא, גותאי, דרך, זמר, חלק שריפולי, כליכה, מעביות, נאנה, עכב, צותרא, קסרקטיון, קיפרוס, שתם, תהלם תנפולין. והי' בידו גם כתב יד מהמדרש איכה כמו שתראה בערך אירסנרבי, עכב :

(נד) ה"ר יידיה שלמה רפאל נורצו בעל ספר מנחת שי (חי במאה הרביעית לאלף הששי והיבר ספרו בשנת ה"א שפ"ו) בספרו על איכה הביא את המדרש הזה (איכה א' ב') בכה תבכה: (א' ו') ויצא מן בת ציון: (שם שם) לפני רודף: (ב' א') הרם רגליו: (ב' ו') ויחמס כנן סנו: ופה טעה וחשב כי מדרש קינות לחוד ומדרש איכה לחוד. (ב' י"ד) משאות שוא ומדותים: (ג' ח') סתם תפלתי: (ה' י"א) בתלת בערי יהודה: ולא לבד על איכה הביא המדרש הזה רק בשאר מקומות כמו (ויחי מ"ט י') עד כי יבא שילה: (האונו ל"ב מ') כי אשא אל שמים ידו: (מ"א י"ב ל"ג) אשר בדה מלבו: (ישעי' א' י"ט) מלאתי משפט: (שם ג' ט"ז) ומשקרות עינים: (שם מ"ב כ"ד) ולא אבו בדרכיו הלוך: (שם מ"ג י"ד) למענכם שלחתי בבלה (א): (שם שם) והורדתי בריחים כולם: (ירמי' כ"ג ו') וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו: (שם ל"א כ') הלכתי: (יהוקאל ל"ה כ') ויבא אל הגוים: (עמוס ד' י"ג) ומגיד לאדם מה שחוו: (צפני' א' י"ב) אחפש את ירושלים: (שם שם) במדרש איכה רבתי פ' איכה יעיב: (מלאכי ב' ט"ז) ומה האחד מבקש :

(נה) ה"ר שמואל די אוורא (חי במאה הרביעית לאלף הששי) והרביץ תורה בצרפת ואח"כ בקאשטאנטינא. והיבר ס' מדרש שמואל על מס' אבות, וס' אגרת שמואל על מגילת רות וס' לחם דמעה על מגילת איכה, ובספרו זה מזכיר הרבה פעמים את המדרש איכה, ועיין אודותיו בשם הגדולים אות ש' ס' 79 ובקורא הדורות דף מ"ב ע"א :

(נו) ה"ר משה אבר"ק פרעמסלא תלמיד מהרש"ל בספרו מטה משה (השלימו בשנת שמה"ה) הביא המדרש איכה בס' תרצ"ו. עוד שם, ס' תרצ"ח, תש"ט, תשט"ו, תשכ"ד, תשל"א, תשל"ח :

(נז) המהרש"א (נפטר ח' כסלו שצ"ב) בהידושי אגדות גימין פ"ה דף נ"ו ד"ה הי בה הביא מדרש איכה רבתי והוא פ"א ה' פסוק הי' צריה :

(נח) ה"ר בנימין מוספי (נולד ה"א שס"ה ונפטר ה"א תל"ה) הביא המדרש איכה בהוספות שלו להערות, בערך אמפרטור, אסקפטי, אפוכי, אפלקטורין, ארנמס, ברמא, דקא, טכסא, טרימוט, טרף, לוטריא, לקטון, לורטיא, מאס סלסל, פטילקן, פוטאלוס, פטיליא, פטיפון, פרמא, קוקלא :

(נט) ה"ר אליהו די וויראש והי' תלמיד המר"ם קורדוויירי. בספרו ראשית חכמה השלימו בצפת בשנת של"ה, (שער האהבה פ"ג) הביא במדרש איכה חרשים לבקרים רבה

מבוא

כו

רבה אמונתך רבה לתחיית המתים : שאמונתך רבה לתחיית המתים :

(ס) ה"ר נפתלי הירץ ב"ר מנחם ריש מתיבתא בק"ק לבוב (נפטר י"ז ניסן שם"ב ומנחתו כבוד בעיר לבוב עיין אנשי שם סי' תמ"ה) וחיבר פ"י קצר על מדרש רבה וח"מ (נדפס קראקא שב"ט) :

(סא) ה"ר מאיר בן שמואל בנבנשתי בספרו אות אמת הגדפס שאלוניקא שנת השנ"ה (ה"א שנ"ה) ויען כי האותיות נ' כ' הם כמעט שוים בדפוס ההוא לכן לדעת הרב החכם הגדול מה"ר א' יעללינעק ז"ל הוא שנת שב"ה (עיין הוספה לקונטרס המגיד), המחבר הוזה עשה הגהות גם למדרש איכה ונכלל בהגהות שלו גם הגהות של ה"ר יהודה נדלי' ומצוינים בתוך הגהות שלו והוא רשם הדפים עפ"י דפוס וויניציא :

(סב) ה"ר ראובן ב"ר האשקי כ"ץ (נפטר בפראג תל"ג ומצבתו נעתקה בנלעד עיין מה שהעירותי במבוא למדרש לקח טוב הערה מ"ז) בספרו ילקוט ראובני הביא איוה פעמים המדרש איכה :

(סג) ה"ר בנימין כהן צדק בספרו אלון בכות (וויניציא יע"ב) והוא ביאור על מגלת קינות ובספר זה הביא הרבה פעמים את מדרש איכה, ולבסוף הביא המעשיות מן אנשי ירושלים ומאנשי אתינס המובא במדרש איכה פ"א ומפרש אותם :

(סד) ה"ר יהואל היילפרין בספרו סדר הדורות, ויען כי הביא המדרש הוזה בכמה מקומות יעדתי פרק מיוחד והבאתי כל המקומות אשר הביאו עם הערות :

(י) המקומות אשר בעל סדר הדורות הביא המדרש איכה עם הערות

הגאון הגדול מוה"ר יהואל היילפרין אב"ד דק"ק מינסק בעל סדר הדורות (נפטר ה"א תק"ט) הביא בספרו את המדרש איכה ויכנהו „מדרש איכה“ ולרוב „רבה איכה“ „איכה רבה“. את הפתיחות הביא ולא רשם הסימנים כי לא היו עוד לפניו מצוינים, ואמרתיו להביא בפרק הוזה כל המקומות אשר המדרש הוזה נזכר בו, עם איוה הערות ותקונים. גם רשמתי באיוה פתיחה נמצא המאמר שהביא. הדפים אשר ציינתי המה עפ"י דפוס ווארשוי (משנת תרמ"ב) הוצאות הרב המופלג מוה"ר נפתלי משכיל לאיתן ז"ל :

א

ערך	7	צד
אבא אריכא. במדרש איכה בפסוק ויגרם בחצץ (א) :		
ר' אבא בר כהנא ור' אסי רבה. סוף פתיחתא דאיכה (ב) :	10	”
עוד שם משום עולא. פתיחתא דאיכה שם (ג) :	”	שם
אבדימא ר' ברכי' בשמו. מדרש ריש איכה (ד) :	19	”
ר' אבהו אמר בשם ר' יוסי בר תינא. ריש פתיחתא דאיכה (ה) :	21	”
ר' אבין בשם ר' שמעון שיתף הקב"ה ימינו עם אברהם ומלו. שה"ר ומדרש איכה עתיד הקב"ה לישב כבגן (ו) :	28	”
אהבה. ברבה איכה פ' עשה ה' אשר זמס אהבה ב"ר ועירא (ז) :	34	”
רב אחא ר' יודן שאלו. מדרש רבה ריש פתיחתא דאיכה :	43	”
שם ר' יהושע בשמו. מדרש רבה ריש פתיחתא דאיכה :	שם	”
שם רב נחמן בשמו. מדרש רבה ריש פתיחתא דאיכה :	שם	”

שם

(א) בעל קדו"ד הביא זה בשם הגהות היוחסין הוא ה"ר ש"ש אצל בנוף המדעש לא חש לעיין, עיין מה שהעירותי שם בהערה ס"ב : (ב) הוא בפתיחה סי' ל"ג והשווה „ר' אסי“ ר' אבה נכ כהנא ביחד עם ר' אסי אמר בשם ר' עולא : (ג) הוא ג"כ בפתיחה סי' ל"ג : (ד) פ"ח ח' פסוק ישנה דד : (ה) הוא בפתיחה סי' ו' בפתיחה : (ו) לא מלאמי עוד אל חוזה מקום כוון : (ז) כ"ה בנדפס, ובכ"י מן מדכש איכה בגי' אחווס

צד שם ערך	שם ר' נחמ' בשמו. מדרש רבה שם (ח) 4
" 47 "	ר' אילום. מדרש רבה איכה פ' חשב ה' להשחית (ט):
" 51 "	אלנתן. עיין בר אלנתן, דלתותיו היו פתוחות לרוחה מדרש רבה איכה בפתיחה (י):
" 53 "	ר' אלעזר בן חרסום הניח לו אביו אלף עיירות ואלף ספינות. עיין רבה איכה פ' בלע ד' (יא):
" שם "	שם וברבה איכה בפסוק בלע ד' כנון ר' ישמעאל וכו' ור"א חרסנה (יב):
" 61 "	ר' אלעזר בר צדוק. גם ר' צדוק חי כמה שנים אחר החורבן כדאיתא במדרש רבה איכה בפ' חשך משחור תארם כו' (יג):
" 62 "	ר' אלעזר המודעי. מספר ממנו שהרגו בן כוזבא וסיים במדרש איכה פ' בלע ד' (יד):
" 70 "	ר' אלעזר בר מריגום. מדרש איכה פ' תקרא ביום מועד (טו):
" 71 "	ר' אמי. רבי שלח לר' אמי ור' אמי דיתקנו א"י. רבה איכה (טז):
" 75 "	ר' אסי ר' אבא בר כהנא ור' אסי משום עולא. מדרש סוף פתיחתא דאיכה (יז):

ב

" 82 "	ר' ביבי מרגניא. מדרש איכה פ' ממרום שלח אש (יח) ובסוף פ' על אלה אני בוכיה איתא סנגוריא אילי טעות סופר (יט):
" 87 "	ר' ברכי' בר אבא בר כהנא. וברבה איכה פסוק מומאתה בשוליה ר' ברכי' בשם ר' אבא בר כהנא (כ):
" שם "	ר' ברכי' בר סימון בלע שרץ כו'. הביא הערוך בשם מדרש איכה, ואינו שם רק בקה"ר פ' יש רעה, והעיר באיזה אופן טעה הערוך שהביא מן מדרש איכה ע"ש (כא):

ה

" 105 "	ר' הונא צפוראי. ובמדרש סוף פתיחתא דאיכה רב הונא רבה דציפורין (כב).
" 106 "	רב הונא בר יוסף. ירושלמי הענית פ"ד ה"ח ועיין ההוא ברבה סוף פתיחתא דאיכה רב הונא בשם ר' יוסי (כג):
" 112 "	ר' הלל בן ברכיה. מדרש איכה פ' היו צריה לראש:

ר

בר זעירא, עיין שם הערה כ"ה: (ח) הוא בפתיחה סי' ה': (ט) כתיב כחזו ר' אילס בפתח, וכו"ל פי"ג אוח ה' כחזו ר' הילל בר הילגא: (י) הוא בפתיחה סי' כ"ג וסגרו דלתיס נשוק אלו דלתיס נחשתא בר אלנתן שהיו פתוחין לרוחה. ובה"ר פ"ג פסוק וישב העפר כחזו נחשתא בית אלנתן ויש לתקן נחשתא בת אלנתן, והיא חמו של יבויכין, כדכתיב ושם חמו נחשתא בת אלנתן מירושלים (מ"ב כ"ד ח'). ויש להפליא על הכב בעל קד"ל שהוסיף והביא את שם אלנתן ולא הביא את שם נחשתא, וכו"ל חזק נחשתא לא מן השם הוא. וגם יש למהוק בסק"ד מלת "עיין" כי לא נמצא בערך בר אלנתן רק בעל קד"ל הביא אלנתן ועל זה הביא בר אלנתן ר"ל במדרש נאמר "בר אלנתן": (יא) הוא במתחיל המסמיל עשרת אלפי טיירות: (יב) כן הוא הגי' בנדפס ר' אלעזר חרסנה. וכו"ל מן מדרש איכה הגי' ר' אלעזר בן חרסום: (יג) הוא פ"ד פסוק ח' ומשונה קצת כתי' שלפניו: (יד) הוא במתחיל המסמיל רבי הוסי דורש: (טו) כ"ה בנדפס, אבל כתי' כחזו ר' אלעזר חרסום: (טז) אין זה בגוף המדרש רק בפתיחה סי' ב': (יז) הוא בפתיחה סי' ל"ג, ושם הוא משום דעולא בשם רבי ועיין במבוא פרק ח' הערה ט' הארכתי בזה: (יח) לפניו בנדפס ר' ביבא מרגניא ולפני בעל קד"ל הי' הגי' מרגניא או נחשתא בסק"ד, וכו"ל הגי' סרגניא והיא גי' נכונה, וגם ל"ג ר' אבא במקום ר' ביבא, עיין במדרש שם הערה ט"ג והערה ט"ה: (יט) במקום סנגוריא ל"ל סרגניא: (כ) הגי' במדרש איכה נכונה, ובמדרש בתי"ר פ"ט [אות מ"ח] בטעות ר' ברכי' בר אבא בר כהנא. ול"ל בשם ר' אבא בר כהנא: (כא) הערוך לא טעה רק מה שהביא, כן הוא כתי' אשך צידי אשך נחמי לפניס הספר ובנדפס השמיטו: (כב) הוא בפתיחה סי' כ"ב: (כג) הוא בפתיחה סי' ל"ד, ועל פי המדרש איכה יש לתקן כן בירושלמי

ז

צד 121 ערך ר' זכרי' בן אבקולס. ברבה איכה פ' בני ציון במעשה דבר קמצא במעודה
היה ר' זכרי' בן אבקולס והיה סיפק בירו למחות ולא מיחה כו' :

ח

- ר' חייא קרא בש"ר שמואל בר נחמן. מדרש איכה בפ' בני ציון היקרים (כו): " 136 "
- חלפא בר אידי ור' חייא בשם ר' יוסי. וי"ר פט"ז, וענין ההוא ברבה " שם "
- איכה פ' סורו טמא, ר' חלפו בר זביר ור' ברכי' בש"ר איסי (כה): " " "
- רב חלקיה עם ר' פנחס בש"ר הושעיא. פתיחתא דאיכה (כו): " 138 "
- ר' חנינא בר פפי ור' סימון. מדרש רבה בפתיחתא דאיכה (כו): " 148 "
- ר' חנינא בן תרדיון. מדרש איכה פ' ויגרם מסופר מבנו שיצא לתרביית רעה: " 151 "
- ר' חנניה בריה דר' אבהו. רבה איכה פ' ויגרם בחצין שני (כה): " 154 "
- רב תסדא. ומבואר ברבה איכה פ' בלע ר', פ' אחיזב כהנים כו': " 155 "

ט

מאבי בשם ר' יאשיה. פתיחתא דאיכה (כט): " 158 "

י

- יהודה בר שמואל. איכה פסוק גלתה יהודה: " 181 "
- ר' יהודה בר סיננא בש"ר אחא. מדרש איכה פ' כל עמה נאנחים (ל): " 183 "
- ר' יודן בר אייבו. ירושלמי ברכות פ"ב ומדרש שמואל פי"ז, וענין ההוא " 184 "
- ברבה איכה פ' על אלה אני בוכיה ר' יודן בשם ר' איבו (לא): " שם "
- ר' יודן בר נחמי' בשם ר"ל. מדרש איכה פסוק ומרוב עבודה (לב): " שם "
- ר' יודן שאל לר' אחא. רבה פתיחתא לאיכה (לג): " שם "
- ר' יהושע בן גמלא שנשא למרים בת ביייתוס. רבה איכה פ' על אלה " 188 "
- אני בוכיה:
- ר' יהושע דסכננין בשם ריב"ל. רבה איכה בפ' העיר רבתי עם (לד): " 195 "
- ר' יהושע בר אבין. סוף מדרש איכה פ' למה לנצח תשכחתי: " 196 "
- ר' יהושע ור' נחמי' בשם ר' אחא. מדרש ריש פתיחתא דאיכה, ר' יהושע " שם "
- זה לא ידעתי מי הוא (לה):

י

שם, וגם בפסיקתא דר"כ פסקא דעני ירמיה הוא כמו שהוא במדרש איכה: (כד) כ"ה גנדפס, אגל ככ"י מן מדרש איכה הגי' ר' יודן בר קרנ, והמחבר נובע מירושלמי סוכה פ"ד ה"ז דף כ"ד ע"ד ושם הגי' ר' יודה בר לקנה בשם ר' שמואל בר נחמן, ובעל קדש"ד הביא את הירושלמי בערך ר' יהודה בן לקנה: (כה) בפסיקתא דר"כ פסקא ותאמר ליון (קל"ג פ"ב) הגי' ר' חלפו בר זערי בשם ר' יוסי, ובפסיקתא דרמי פסקא ותאמר ליון ר' חלפו בן זכר בש"ר לוי: (כו) הוא בפתיחתא סי' כ"ג, והילקוב יחזקאל רמז שמ"ח הביא בשם מדרש איכה רבתי ר' פנחס ור' חלקיה בשם ר' יהושע: (כז) הוא בפתיחתא אות י"ב: (כח) ז"ל פ' ומזנה משלוש נפש, ועיין לעיל בפסק' ח' אות ח' הערה פ"ו מה שהעירוני שם: (כט) הוא בפתיחתא סי' כ"ב: (ל) גנדפס הגי' ר' יהודה בר סיננא וכן יש לתקן בסה"ד. ובכתב יד מן מדרש איכה הגי' ר' יודן בר שיננא: (לא) בירושלמי ה' כתוב ר' יודן בר אייבו והצינו התדפיסים בר ר', ומה שהביא „ועיין הוה"ה הכוונה אומה עינין מירושלמי כי במדרש שמואל שהביא הוא מחמיר אחר, וגמלא בפסיקתא דר"כ החודש דף מ"ה ע"ב ושם הגי' ר' יודן בשם ר' אייבו, וכן בקס"ר פ"ט פסוק שבתי וראה הגי' ר' יודן בשם ר' אייבו: (לב) ככ"כ פל"ג אות ג' הגי' יהודה בר נחמן בשם ר"ש: (לג) הוא בפתיחתא ה' וכן בפתיחתא כ"ג, ובמדרש איכה כ' ז' פ' בלע ד', וד' י"ג פ' מתקנת נביאיה: (לד) כ"ה גנדפס, אגל ככ"י הגי' בשם ר' לוי: (לה) הוא בפתיחתא אות ה', ויש לתקן שם

צד 207	ערך ר' יוחנן בן תורתא. ברבה איכה פ' בלע ד' שאמר לר"ע יעלו עשבים בלחייך ועדיין אינו בא :	
" 222	" ר' יוסי ממלחייא. מדרש איכה פ' ותרד פלאים :	"
" 232	" ר' ינאי ר' אחא ור' חנינא, ור' מיאשה בשמו. מדרש איכה פסוק זנח ד' :	"
" 234	" ר' יעקב דכפר חנן. איכה פסוק איכה ישובה ופסוק כל רעיה בגרו בה ופסוק עשה ה' :	"
" 240	" ר' יצחק פסקאה. מדרש איכה פסוק שומאתה בשוליה :	"
" 243	" ר' יצחק בר סימון. מדרש איכה פסוק דרכי ציון (ל) :	"
" שם "	" ר' ירמי' דשבשב. מדרש איכה פ' נפלה עמרת ראשנו (לו) :	"

ל

" 260	" ר' לוי בר טרפון. ר' יהודה בר סימון אמר בשמו. מדרש איכה פסוק ויצא מן בת ציון, אכן ענין דומה בס"פ אחרי בן פרטא, וכ"ה באיכה פ' שומאתה בשוליה ופסוק ידו פרש צר בן פלמא [צ"ל בן פרמא] (לח) :	

נ

" 282	" ר' נחמי' בן אלעזר. מדרש איכה פ' ולא זכר הרום רגליו (לש) :	"
" שם "	" ר' נחמי' ור' יהושע בשם ר' אחא. רבה ריש פתיחתא דאיכה (ס) אולי הוא ר' נחמי' ברב יהושע (מא) :	"
" 289	" נימוס הגרדי. בפתיחתא דאיכה לא עמדו פילוסופים לאו"ה כבלעם וכאבנימוס הגרדי (מב) :	"
" 290	" ר' נסה דקסרין. איכה רבה סוף פתיחתא דאיכה (מג) :	"

ס

" 296	" ר' סימון בשם ר' לוי. מדרש רבה איכה פ' ויצא מן בת ציון :	

ע

" 302	" ר' עזרי' בש"ר יהודה בר סימון. מדרש איכה פ' גרע בהרי אף (מד) :	

צ

" 320	" ר' צדוק. במדרש איכה ה' צריה לראש ריב"ז בקש מאספסיאנוס כו' :	

ש

" 355	" רב שמיאל בר יצחק, רב הונא ור' ירמי' בשמו. מדרש ריש פתיחתא דאיכה (מה) :	

ר'

ר' יהושע בר נחמי', כמו שהוא בפ"ד פסוק ויגדל עון, ובמדרש חזית פ"א פסוק משכני : (לו) כ"ה בנדפס, והוא בטעות ונחמך לנכון בכ"י ר' יהודה בר סימון : (לו) כ"ה בנדפס, וככ"י הגי' ר' ירמי' שיבעב וכ"ה זיכרתי סוטה פ"ט ה"ו דף כ"ד ע"ב, ובקה"ל פ"ו פסוק כשגגה הגי' ר' ירמי' דשנשתא : (לח) כ"ה בנדפס, אבל בכ"י הגי' ר' לוי בר פרעה ובפסיקתא פסקא קלימות (קס"ו ע"ב) נאמר ר' יהודה בר סימון בשם ר' לוי בר פרעה, לכן בנדפס בר טרפון הוא בטעות : (לש) בכ"י נאמר ר' ירמי' בר אלעזר ויש לתקן כמו שהוא בנדפס ר' נחמי' בן אלעזר : (מ) הוא בפתיחתא חות ה' : (מא) צ"ל אולי הוא ר' יהושע בר נחמי' עיין לעיל הטעה ג"ה : (מב) הוא בפתיחתא סי' ב' : (מג) הוא סי' כ"ו : (מד) כן הוא בנדפס, אבל בכ"י מונח ביחד עם ר' אבהו בשם ריש לקיש, והמאמר טבע מפסיקתא דר"כ ותאמר ציון קב"ל ע"ב וגם שם הגי' ר' עזרי' ול' אבהו בשם ריש לקיש : (מה) הוא

- צד שם ערך ר' שמעון בר נחמני. ברבה איכה פסוק ויחמוס כגן סוכו, נראה לי מ"ם וצ"ל ר' שמואל בר נחמני (מ):
- 376 " ר' שמעון בן לקיש בשם ר' יהושע. מדרש איכה פסוק ויצא מן בת ציון (מ):
- 377 " ר' שמעון בר אבא ר' סימון בשמו. מדרש איכה פ' ויצא מן בת ציון:

ת

- 383 " ר' תנחום בר חנילאי ר' אבא בר זבדאי ור' יאשי' גזרו תענית ודרשו: רבה איכה פ' נחפשה דרכינו (מח):
- " שם " ר' תנחום בר ירמי'. מדרש איכה פסוק הבשיל כחי (מט):

יא) רשימה ממלות זרות הנמצאים במדרש איכה ע"פ סדר א"ב ואנה הם מבוארות בהערות:

בהמדרש הזה נמצאים הרבה מלות זרות ובארתי כולם בהערות שלי מקורם ומחצבתם והצנתי כולם ברשימה ורשמתי אנה הם נמצאים במדרש באיזה פרשה ובאיזה פסוק וגם באיזה הערה נמצא באורם (א):

מלה	מקום	הסתחיל	הערה	מלה	מקום	הסתחיל	הערה
אבגר	א ה	הי' צריה	רמו	אלכסנדריא	א ה	הי' צריה	רמו
אגוגא	א טז	על צוארנו	תנ	אמגר	א ה	הי' צריה	רמו
אגריפס	א א	העיר רבתי עם	---	אמפרטור	א ה	הי' צריה	רסא
אנשתון	א כא	שמעו כי	תצו	אנדרטין	ד א	איכה יועם	ד
אדר	א א	---	קלח	אנדרטס	ד א	איכה יועם	ד
אדריינוס	א טז	אלה אוכרה	שצו	אנולוגין	א יד	נשקד	שסז
---	ה ה	על צוארנו	---	אנטוכיא	פתיח'ל	---	יו
אדרנטס	ד א	איכה יועם	ד	"	ב ה	בלע ישראל	קמ
אומניא	פתיח'י	---	ב	אנטונינוס	ה טז	נפלה	מו
אומירי	ג יג	הביא בכליותי	נא	אנטיפרס	א ה	הי' צריה	רמנ
אוני	א י	ידו פרש צר	שלד	אנטיפרטס	שם	שם	שם
אונו	א יז	צוה ה'	תענ	אנקא	א א	שרתי במדינות	קז
אונקיא	א א	העיר ברתי עם	מא	אסותא	א ה	הי' צריה	רעט
אונקלי	ד ב	בני ציון	ט	אסטוהא	א א	שרתי במדינות	קכח
אוריך	ב ב	בלע ד'	עד	אסטנס	ד א	איכה יועם	ת
אטמתא	א א	שרתי במדינות	עג	אסטרטיא	ב ב	בלע ד'	נג
אזיזיא	א א	---	קבנ	אסטרטיא	ג ז	גדר דרכי	מ
אילם	א ה	הי' צריה	רמו	אסטרטליטין	ג כא	זאת אשיב	פט
איקונין	ב א	איכה יעיב	טז	אסטריוט	א טז	על אלה	תיו
אכפיה	ג יג	הביא בכליותי	נא	אסיא	ב ב	בלע ד'	עב
אלוגין	א יד	נשקד	שסז	אספסיאנוס	פתי'יב	---	י

נפתיחא סי' ב': (מו) ככ"י נאמר לנכון ל' שמואל בר נחמני: (מו) כ"ה כנדפס, וככ"י הגי' ריש לקיש בשם ר' הושע: (מח) כ"ה כנדפס, אזל ככ"י ר' תנחום בר טיילאי, וזכירונלמי תענית פ"ה ה"א דף ס"ה פ"א הגי' ר' נא בר זבדא ור' תנחום בר חיילאי ור' יאשי': (מט) כ"ה כנדפס, וככ"י הגי' ר' תנחום בר חיילאי: (א) המלות אשר מבוארות דרך אנב הלגמי בקימן כזה °: